

Przedmowa

Polsko-ukraińską współpracę rozpoczęliśmy w 2003 roku prowadząc przyrodnicze badania pilotażowe na kurhanach południowej Ukrainy. Zdaliśmy sobie wówczas sprawę, że istnieje ogromna dysproporcja wiedzy historycznej i przyrodniczej na temat tych obiektów. Jest zaskakujące, że o ile wartości kultury materialnej dostrzeżono na kurhanach dość wcześnie, to prawie nie zwracano uwagi na ich znaczenie jako obiektów przyrodniczych. I dlatego w roku 2004 zapoczątkowaliśmy wieloletnie, kompleksowe badania pokrywy roślinnej kurhanów. Trwały one do 2011 roku i jest szansa, że będą kontynuowane.

Dziś, gdy liczba kurhanów w południowo-wschodniej Europie drastycznie spadła, ich znaczenie jest na nowo doceniane. Ostatnio wypowiadają się na ich temat organizacje pozarządowe i instytucje naukowe. Zaczyna się także dostrzegać i podkreślać bezwzględną konieczność ochrony nie tylko wartości archeologicznej czy historycznej kurhanów, lecz także ich wartości przyrodniczej. Szczególnie należy podkreślić znaczenie tych obiektów w zachowaniu różnorodności gatunkowej i rolę, jaką mogą one odegrać w procesie regeneracji stepów.

W niniejszym opracowaniu chcemy przedstawić nie tylko historyczne i kulturowe, ale przede wszystkim przyrodnicze znaczenie kurhanów. Najważniejsze informacje dotyczące historii i kulturowej roli kurhanów zawarte są w rozdziale 1. Świadomie, bardzo skrótowo zostały potraktowane zagadnienia z zakresu archeologii kurhanów, gdyż europejska literatura specjalistyczna, dotycząca tego tematu, jest bardzo obfita, zwłaszcza w krajach, gdzie takie badania od wielu lat są prowadzone, jak Rosja czy Ukraina.

Natomiast szczególnie dużo miejsca poświęcamy zagadnieniom przyrodniczym, a dokładnie – wynikom 8-letnich badań nad florą kurhanów w różnych strefach klimatyczno-roślinnych Ukrainy. Badania były wykonywane przez dwójkę botaników: ze strony polskiej – Barbarę Sudnik-Wójcikowską, a ze

strony ukraińskiej – Ivana I. Moysiienkę. Natomiast, wychodząc poza tematykę *stricte* botaniczną, zaprosiliśmy do współpracy specjalistów z innych dziedzin: archeologii, etnobotaniki i ekologii krajobrazu, związanych z Uniwersytetem Warszawskim.

Obszar badań obejmował trzy strefy stepów i południową część strefy lasostepu. W nawiązaniu do historii, ale dość umownie, został on określony jako „Dzikie Pola”. W istocie, nazwa ta dotyczy historycznej krainy (XVI–XVIII wiek), położonej poniżej tzw. porohów, w ówczesnym województwie kijowskim. Granice „Dzikich Pól” wyznaczały: rzeka Dniestr na zachodzie i Don na wschodzie, a od południa – wybrzeże Morza Czarnego.

Zagadnieniom florystycznym poświęcony jest rozdział 2, który różni się istotnie charakterem i strukturą od pozostałych rozdziałów. Rozpatrywaliśmy m.in. bogactwo florystyczne, wartość przyrodniczą i strukturę flory, prawidłowości rozmieszczenia gatunków, odzwierciedlenie zonalnych cech flory na kurhanach w strefach stepu i lasostepu oraz proces synantropizacji flory.

Kolejna część pracy – rozdział 3 – poświęcony jest roli, jaką kurhany odgrywają i mogą odegrać w przyszłości w badaniach biogeograficznych, ekologicznych i paleoekologicznych.

W rozdziale 4 przedstawiliśmy problem niemającego od setek lat zagrożenia kurhanów, szczególnie podkreślając konieczność ich ochrony i proponując jej sposoby. Istotną część tego rozdziału stanowi omówienie znaczenia kurhanów i innych enklaw roślinności naturalnej w lokalnych procesach restytucji ukraińskich stepów.

*

Ważnym uzupełnieniem pracy jest płyta CD. Na płycie zamieściliśmy:

- bazy danych dotyczące badanych przez nas kurhanów i ich flory;
- streszczenie w języku polskim;
- ukraińską wersję rozdziału 2 i streszczenia pozostałych (pdf);
- angielską wersję rozdziału 2 i streszczenia pozostałych (pdf);
- dziewięć prezentacji ilustrujących szczegółowo tematykę poszczególnych rozdziałów.

Powołania na płytę są oznaczone w tekście symbolem i numerem prezentacji (po dwukropku podane są numery odpowiednich tablic). W prezentacjach wykorzystaliśmy paręset fotografii, głównie naszego autorstwa.